

7.1.1. Tervis

Tervise valdkond hõlmab enda alla nii lapse kasvamise, arenemise, kuid ka füüsilise ja vaimse heaolu. Samuti tuleks arvesse võtta geneetiliste tegurite ja sellega seotud kahjustuste mõju. Tervise valdkonda hinnates on kasulik olla teadlik laste pikkuse, kaalu ja füüsilise arengu normidest. Olulisel kohal on vanemate kontakt perearstiga, eriarstiga ning ülevaate omamine lapse senisest arengust ja erivajadusest.

Lapse tervise kohta informatsiooni kogudes loob lastekaitsetöötaja ülevaate sellest, missugune on lapse üldine tervislik seisund, kuidas tervise eest hoolitsetakse. Samuti on oluline koguda informatsiooni tervisekontrollides käimise kohta, vaksineerimise ning vajadusel vajaminevate ravimite võtmise kohta. Tervise puhul on vajalik selgitada välja lapse füüsilise aktiivsuse tase ning lähtuvalt lapse vanusest ja arengutasemest teadlikkus seksuaalsuse ja sõltuvuste kohta.

Juhul, kui lastekaitsetöötajal tekib põhjendatud kahtlusi lapse tervisliku seisundi kohta, on oluline kaasata informatsiooni kogumisse lapse perearst ning vajadusel eriarst. Põhjendatud kahtlus võib ilmned, kui esineb muresid lapse tervislikus seisundis, lapsevanemate selgitused lapse tervisliku seisundi kohta on segased või laps toob ise välja mure oma tervise kohta.

Tervise valdkonnas väljaselgitatav informatsioon peab keskenduma lapse vaimsele ja füüsilisele tervislikule seisundile (sh püsivad terviseprobleemid), tervishoiuteenuste kättesaadavusele, piisavale unele, toitumisele jms. Lisaks üldistele tervist puudutavatele teemadele tuleb vastavalt lapse vanusele keskenduda konkreetsele vanusegrupile omastele tervisevaldkonna küsimustele. Oluline on seejuures, et kaardistatakse ära ka varasemate vanusegrupe puudutab informatsioon, kui see on lapse konkreetsest abivajadusest vajalik.

Tervise kaitse- ja riskitegureid aitavad välja selgitada alljärgnevad küsimused:

Imikud 0-2:

- Kas laps on kantud perearsti nimistusse?
- Kas laps on osalenud perearsti/lastearsti korralistel vastuvõttudel, et kontrollida lapse arengut?
- Kas laps on vaksineeritud vastavalt riiklikule immuniseerimiskavale?
- Kui sagedasti ja palju laps nutab?
- Kas laps tunneb vanemate läheduses heameelt?
- Kuidas laps ennast väljendab, kui lapsevanem läheb eemale?
- Kas lapsel on regulaarsed uneajad ja kas uni on piisav?
- Milline on lapse toitumine?
- Kas lapsel on tavapärane mootorsete oskuste areng?

Väikelapsed 2-5:

- Milline on lapse toitumine ja hügieen?
- Kas laps on väljendanud lasteaia näljatunnet?
- Kas laps viibib värskes õhus piisavalt?
- Kas laps on teinud esimesed hambaarsti külastused?
- Kas lapse kuulmine ja nägemine on korras?
- Milline on lapsevanema ja perearsti (vajadusel eriarsti) omavaheline koostöö tervisemurede korral?

Varane kooliiga 6-9:

- Kas lapsele on määratud puue?
- Kas lapsel esineb allergiaid, ekseeme?
- Kas lapsel on terved ja hooldatud hambad?
- Kas lapsel esineb valusid (pea-, kõhu- või seljavalusid) millele ei ole määratud konkreetseid põhjuseid?
- Kas lapsel esineb voodimärgamist või kõhukinnisust?

- Kas lapse kehal esineb vigastusi (verevalumid, kriimustused, punetused, luumurrud), mis võivad viidata väärkohtlemisele?

Keskmine kooliga 10-12:

- Kas laps on osalenud perearsti/koolitervishoiu tervisekontrollides vastavalt tervisekontrolli ajakavale ja vaktsineeritud vastavalt riiklikule immuniseerimiskavale?
- Kas lapsel on väsimust või esinevad uneprobleemid?
- Kas laps sööb koolis sooja toitu?
- Millised on lapse liikumisharjumused?
- Kas laps on tihti haige?
- Kas lapsel on esinenud meeleolukõikumisi või kiiresti vahetuvaid emotsioonipuhanguid?
- Kas lapsel on probleeme vaimse tervisega?
- Kas lapsel on eakohaselt suurem huvi seksuaalsuse vastu?
- Kuidas laps kirjeldab enda tervislikku seisundit?

Teismeiga 12-18:

- Milline on lapse unerežiim ja kas laps saab piisaval määral und?
- Kas lapsel esineb söömishäireid (anoreksia, buliimia)?
- Milline on lapse hügieen ja eneseteenindusoskused?
- Kas esineb märke hooletusse jätmisest?
- Kas lapsel esineb psühhosomaatilisi häireid?
- Kas lapsel esineb sõltuvuskäitumist (alkoholi, narkootikumide või psühhotroopsete ainete tarvitamist)?
- Millised on lapse teadmised seksuaalsusest, seksuaalsuhetest?
- Kuidas lapsevanemad hindavad tervisehoiuteenuste kättesaadavust?

Soovituslikele tervisevaldkonna küsimustele vastuseid saades on oluline fikseerida välja tulevad kaitse- ja riskitegurid.

Tabel 5. Peamised tervise valdkonna kaitse- ja riskitegurid

Kaitsetegurid	Riskitegurid
Laps on üldiselt terve, unerežiim on paigas, ei esine probleeme unetusega. Erinevaid valusid (pea-, selja-, ja kõhuvalusid) esineb harva ja psühhosomaatilisi häireid ei esine. Lapsel ei ole vaimse tervise probleeme. Lapsele ei ole määratud puuet või on puue, kuid tagatud on lapsele vajaminev abi.	Lapsel on füüsilise või vaimse tervise probleeme, erivajadus. Laps on pidevalt haige, esinevad uneprobleemid, toitumishäired. Lapsel on probleeme vaimse tervisega või esineb psühhosomaatilist häiret. Lapsele on määratud puue. Lapsel esineb impulsiivsust, agressiivsust, masendust, hirmutunnet, depressiooni või muud iseennast kahjustavat käitumist.
Lapsel on tagatud regulaarne tervisekontroll. Terviseprobleemide korral on vanemad ühenduses meditsiinitöötajaga. Lapsel on võimalik saada temale vajaminevaid tervishoiuteenuseid. Lapsel, kellel on pikaajaline haigus või puue, on tagatud regulaarne tervishoiuteenuste kättesaadavus (nt sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusel osalemine).	Lapsel puudub ligipääs tervishoiuteenustele. Lapsel on terviseprobleem või puue, kuid talle ei ole tervishoiuteenused kättesaadavad. Lapsele vajaminev tervisehoiu teenuseosutaja asub lapse elukohast kaugel või lapsevanemal ei ole võimalik last sobiva teenuseosutaja juurde viia või vanem ei pea seda oluliseks.
Lapse huvi seksuaalsuse vastu on eakohane.	Lapsel on suurenenud huvi seksuaalsuse vastu. Samuti huvi pornograafia vastu.
Laps ei tarvita alkoholi, tubakat ega muid psühhotroopseid aineid.	Laps tarvitab alkoholi, tubakatooteid või muid psühhotroopseid aineid. Sõltuvusainete tarvitamine on seoses lapse vaimse tervise probleemidega.

Kaitsetegurid	Riskitegurid
Lapse kehal puuduvad füüsiliste vigastuste tundemärgid, mille päritolu on ebaselge.	Lapsel esinevad füüsilised kehavigastused, mille päritolu on ebaselge. Taoliste vigastuste hulka kuuluvad näiteks verevalumid, tursed, näpistamis - või põletusjäljed, vigastused suus, neelus või suguelunditel.

Eakohase ja murettekitava seksuaalse käitumise määramiseks on abiks [Sensoa lipusüsteem](#). Lipusüsteem kui meetod aitab lastekaitsetöötajal hinnata, milline seksuaalkäitumine on aktsepteeritav ja milline mitte, ning sellele vajadusel reageerida. Lipusüsteem toetab tervet seksuaalset arengut ja ennetab seksuaalvägivalda. Lipusüsteem annab eri osapooltele ühise keele, et rääkida avatult seksuaalsusest, piiridest ja seksuaalkäitumisega seotud olukordadest.